

УДК 378.4:37.013.43
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2021-94-17>

МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Скрипнікова Валерія Олегівна,
ад'юнкт кафедри суспільних наук
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського
wellsvo087@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0056-7299

Актуальність дослідження зумовлена впровадженням змін та інновацій, переходом на компетентнісну освітню парадигму, що зумовлює зміни напряму розвитку, переорієнтації зі «знаньєвоцентричного» на творчий компонент, посилення технологізації у сфері вищої військової освіти, застосування інтерактивності, інтерсуб'єктності, креативності освітнього процесу під час формування освітньо-професійних програм підготовки майбутніх МВУ. Незважаючи на велику кількість педагогічних і психологічних праць, присвячених дослідженню розвитку міжкультурної компетентності, необхідно констатувати, що в галузі вищої військової освіти так і не запропоновано моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління. У статті презентовано авторську модель розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці; наведено та обгрунтовано основні блоки (структурні компоненти) цієї моделі; окреслено основні фактори, що зумовлюють значення розвитку міжкультурної компетентності в умовах сучасності; визначено засоби та інструменти, що забезпечують максимальну ефективність реалізації моделі.

Метою статті є опис розроблення моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці.

У статті застосовано такі **методи** дослідження, як: системний аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури, інформаційних джерел з проблеми дослідження; синтез та узагальнення, моделювання.

Висновки. Розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління сприятимуть поєднання інноваційних, традиційних, інтерактивних технологій, а використання кейс-методу сприятиме саме вдосконаленню «м'яких навичок», наявність яких впливає на ефективність міжкультурної комунікації, але розвитком яких нівелюють у вищих військових навчальних закладах. Досягнення високого рівня розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління та спрямованості до самореалізації сприятиме розроблена авторська модель. Впровадження авторської моделі розвитку міжкультурної компетентності забезпечує перехід від етноцентристського погляду до етнорелятивістського сприйняття інших культур, що базуються на набутті суб'єктами міжкультурної компетентності та здатності взаємодіяти у складному міжкультурному (полікультурному) середовищі.

Знання принципів і основ міжкультурної комунікації, сприйняття відмінностей інших культур, прояв толерантності до їх розуміння, імпровізаційність, застосування комунікативних стратегій, культурна емпатія, усвідомлення різних контекстів прояву емоцій, уміння вести міжкультурний діалог є базовими якостями характеристики майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці. Впровадження такої моделі в системі професійної підготовки майбутніх магістрів військового управління, її апробація в освітньому процесі визначатимуть перспективу подальших досліджень.

Ключові слова: моделювання, модель, модель розвитку міжкультурної компетентності, професійна компетентність, професійна підготовка майбутніх магістрів військового управління, міжкультурна компетентність, міжкультурна комунікація.

THE MODEL OF DEVELOPMENT OF INTERCULTURAL COMPETENCE OF FUTURE MILITARY MANAGEMENT MASTERS IN PROFESSIONAL TRAINING

Skrypnikova Valeriia Olehivna,
PhD Student at the Department of Social Sciences
National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi
wellsvo087@ukr.net
orcid.org/0000-0002-0056-7299

The relevance of the study is due to the introduction of changes and innovations, the transition to a competency-based educational paradigm, which causes changes in the direction of development, reorientation from knowledge-centric to the creative component, strengthening technology in higher military education, interactivity, intersubjectivity, creativity educational and professional training programs for future military

management masters. Despite the large number of pedagogical and psychological works devoted to the study of the development of intercultural competence, it should be noted that in the field of higher military education no model of development of intercultural competence of future military management masters has been proposed. The author's model of development of intercultural competence of future military management masters in professional training is presented in the article; the main blocks (structural components) of this model are given and substantiated; outlines the main factors that determine the importance of the development of intercultural competence in modern conditions; the means and tools that ensure the maximum efficiency of the model implementation are identified.

Purpose. The aim of the article is description of development model of intercultural competence of future military management master's in professional training.

Methods. Such methods of research are applied in the article, as: analysis of the systems and scientific literature, informative sources on issue of research; synthesis and generalization, design.

Conclusions. The development of intercultural competence of future military management masters will be facilitated by a combination of innovative, traditional, interactive technologies, and the use of the case method will contribute to the improvement of soft skills that affect the effectiveness of intercultural communication. The developed author's model will contribute to the achievement of a high level of development of intercultural competence of future military management masters and orientation to self-realization. Introduction of the author's model of development of intercultural competence provides transition from ethnocentric view to ethnorelativistic perception of other cultures based on acquisition by subjects of intercultural competence and ability to interact in the difficult intercultural (multicultural) environment.

Knowledge of the principles and foundations of intercultural communication, perception of differences of other cultures, tolerance of their understanding, improvisation, application of communicative strategies, cultural empathy, awareness of different contexts of emotions, ability to conduct intercultural dialogue are the basic characteristics of future military management masters. The introduction of such a model in the system of professional training of future military management masters, its approbation in the educational process will determine the prospects for further research.

Key words: *design, model, model of development of intercultural competence, professional competence, professional preparation of future master's degrees of military management, intercultural competence, intercultural communication.*

Вступ

Сучасний розвиток професійної підготовки майбутніх магістрів військового управління (далі – МВУ) відбувається в умовах раціоналізації національної системи освіти та її кардинальної перебудови, а отже, впливає на якість вищої військової професійної освіти. Вимоги сьогодення потребують розвитку міжкультурної компетентності як якісного атрибута професійного фахівця, інтегративної якості особистості, засобу ведення ефективного міжкультурного діалогу. Володіння іноземними мовами, знання основ і принципів міжкультурної комунікації, розуміння і сприйняття відмінностей інших культур, толерантне ставлення до їх особливостей, перехід від етноцентризму до етнорелятивізму на сьогодні є базовими якостями майбутніх магістрів військового управління.

Зазначені вимоги відображають перетворення, що відбуваються у системі вищої військової освіти, та мають спрямовувати професійну підготовку майбутніх МВУ на дотримання міжнародних стандартів на основі відповідної законодавчої бази, нормативно-правових документів, сприяти впровадженню педагогічних інновацій та поступовій, якісній інтеграції у світовий освітній простір.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

У ході вивчення сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, розвідок

було виявлено різні підходи до вирішення проблеми розвитку міжкультурної компетентності. Огляд наявних теорій і моделей міжкультурної компетентності показує відчутний прогрес у їх розвитку та перехід від індивідуалістичних до системних моделей. На сьогодні розрізняють композиційні моделі: «Модель компонентів міжкультурної компетентності» (Н. Hamilton, 1998), «Пірамідальну модель міжкультурної компетентності» (D. Deardorff, 2006). Коорієнтаційні моделі розглядали Б. Шпіцберг і Г. Чанонн, на думку яких коорієнтація є головною у намаганнях концептуалізувати міжкультурну компетентність. Прикладом є «Модель міжкультурної компетентності М. Бірама» (1997). В адаптаційних, причинно-наслідкових моделях саме процес адаптації є показником міжкультурної компетентності, прикладом є «Модель міжкультурної комунікативної компетентності» (Ю. Кім, 1988).

Моделі розвитку ми визначили базовими для нашого дослідження. Саме ці моделі містять важливу характеристику – «час», через яку науковці намагаються відобразити прогрес, що відбувається у процесі набуття міжкультурної компетентності. Синтез «Моделі міжкультурної завершеності» (П. Кінг та М. Бакстер Магольда, 2005) і «Моделі розвитку міжкультурної чуттєвості» (М. Беннет, 1986) на нашу думку сприятиме розвитку якостей, важливих для

нашого дослідження. Зауважимо, що міжкультурна компетентність здатне до самовдосконалення утворення може формуватися, реалізовуватися та розвиватися саме у процесі спілкування з представниками інших культур і вдосконалюватися протягом життя як складова частина онтогенезу людини та її когнітивних та психологічних перетворень.

2. Методологія та методи

Аналіз сучасних наукових досліджень розвитку міжкультурної компетентності показує недостатність приділення уваги розвитку міжкультурної компетентності саме у військово-професійній сфері, тому викликає в нас значний інтерес. Вважаємо за доцільне розробити модель розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці, яка досі не була предметом наукових досліджень у військовій сфері. Така модель дасть змогу концептуалізувати феномен міжкультурної комунікації й визначити теоретичні та прикладні аспекти її формування. Потреба у побудові ефективної моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ у професійній підготовці особливо актуальна в нинішніх умовах, коли Збройні Сили України мають проводити професійну підготовку фахівців з урахуванням процесів інтеграції до європейського освітнього простору і стандартів країн – членів НАТО.

3. Результати та дискусії

Для побудови авторської моделі розвитку міжкультурної компетентності визначимо поняття «моделювання». Як моделювання розуміємо процес, який дає змогу «...по-перше, ... наочно, у вигляді схем, креслень, коротких словесних характеристик, опису, охарактеризувати процес, який вивчатимемо; по-друге, на основі використання аналогій, які не лише пояснювальну, а й прогностичну значущість, вивчати явища глибше за їх суттю» (Сучасний словник, 2006:73). Модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, конструкції, знакових форм або формул, який, будучи подібним до досліджуваного об'єкта (явища), відображає і відтворює в більш простому й узагальненому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відносини між елементами цього об'єкта (Кожухов, 2008).

У сучасних дослідженнях наголошено на пріоритетності компетентнісного підходу у вищій військовій школі, цілісності проектування результатів професійної освіти офіцерів, необхідності інтегрування наукових знань з основними видами професійної діяльності, цінностями, способами професійного і наукового мислення,

застосування теоретичних положень для вирішення проблемних питань підготовки військових фахівців на засадах компетентнісного підходу (Осьодло, 2012: 406). Для розроблення авторської моделі ми взяли за основу таке визначення міжкультурної компетентності майбутнього МВУ: це динамічне, інтегративне, складне, професійно-особистісне утворення, що містить синтезовані знання про культуру та її особливості (свою та інших представників), уміння застосовувати на практиці здобуті знання, навички практичного досвіду для вирішення завдань міжкультурної комунікації та самореалізації майбутнього магістра військового управління у процесі взаємодії із представниками інших культур на основі гнучкого і творчого підходу, толерантності та сприйняття відмінностей інших культур (Скрипнікова, 2020: 214).

Наступним кроком у побудові моделі розвитку МК є формулювання відповідних критеріїв, тобто ознак, які характеризують сформованість компонентів міжкультурної компетентності ММВУ, відповідають її сутності і змісту, допомагають її становленню, можуть бути об'єктивно оцінені і вказують на певний рівень розвитку міжкультурної компетентності: підстави для оцінювання, визначення або класифікації чогось; мірила; ознаки, на основі якої можна оцінити якість об'єкта, процесу, мірила такої оцінки; стандарту, на основі якого можна оцінити, порівняти реальне педагогічне явище, процес або якість за еталоном; якості, властивості, ознаки досліджуваного об'єкта, що дають змогу дійти висновку про його стан, рівень розвитку та функціонування (Ковальчук, 2005), (Луговий, 2012).

Модель розвитку міжкультурної компетентності визначимо як ідеально створену схему складного динамічного інтегративного процесу, що описує загальний взаємозв'язок організації розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ у професійній підготовці. Створення авторської моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці допоможе сформувати системне враження про процес розвитку міжкультурної компетентності, сприятиме здатності науково міркувати, робити обґрунтовані висновки, реалізовувати дослідницькі результати.

Аналіз сучасних педагогічних досліджень щодо створення моделей формування або розвитку компетентностей майбутніх магістрів військового управління показує, що зазвичай такі моделі містять ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційний, суб'єктивний, професійний, емоційно-вольовий,

предметно-діяльнісний, рефлексивний та ін. компоненти.

Для дослідження ефективності моделі розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ у професійній підготовці розглянемо структурну схему (рис. 1). Факторами впливу на потребу розвитку міжкультурної обізнаності визначено: світові і суспільні вимоги до підготовки компетентних майбутніх МВУ; низький рівень сформованості та потребу в розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ; нестачу наукових досліджень та навчально-методичного забезпечення для формування міжкультурної компетентності майбутніх МВУ.

Визначення мети педагогічної діяльності можна вважати однією з найважливіших характеристик освітнього процесу. Метою вважаємо розвиток МКК майбутніх магістрів військового управління у процесі здобуття освіти за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю, тобто у професійній підготовці.

Концептуальний блок як керівна ланка в структурі прямо пов'язаний із метою і визначає кінцевий бажаний результат – оптимальний рівень сформованості міжкультурної компетентності майбутніх МВУ. Змістова наповненість цього блоку визначається як факторами, так і соціальними потребами, зумовленими вимогами сьогодення. Вибір наукових методологічних підходів зумовлений найефективнішим сприянням розвитку міжкультурної компетентності. Ретельний аналіз психолого-педагогічних джерел показав, що найефективнішими та найактуальнішими підходами на сьогодні є компетентнісний (І. Зимня, Е. Зеєр, Дж. Равен, А. Вітченко, В. Ягупов) та особистісно-діяльнісний (Л. Виготський, О. Леонтьєв), комунікативно-діяльнісний (П. Гальперін, І. Зимня, С. Рубінштейн), контекстний (М. Боброва, А. Вербицький, О. Ковтун, Ж. Холодов), культурологічний (Є. Бондаревська, Г. Вижлецов, Г. Гайсіна) та знаково-семіотичний (Г. Єлізарова, Ю. Лотман, Ю. Степанов, Х. Пірс).

Розглядаючи розвиток міжкультурної компетентності майбутніх МВУ, ми розуміємо необхідність організації у професійній діяльності МВУ, яка містить необхідну систему, безпосередньо пов'язану із міжкультурним спілкуванням, комунікацією та вирішенням комунікативних завдань у процесі взаємодії з представником іншої культури, визначенням подальшої поведінкової стратегії, тактики уникнення конфліктів, що досягається саме оптимальним рівнем набуття міжкультурної компетентності та вмінням взаємодіяти в певному

середовищі та іншокультурному вимірі на засадах цілеспрямованого навчання і виховання засобами спілкування, тобто за допомогою вивчення та застосування комунікативних навичок і умінь.

Ураховуючи, що розвиток міжкультурної компетентності – явище процесуальне, доцільно звернути увагу на його проміжні результати, оскільки «...основним результатом процесу навчання є не тільки знання й уміння, а й способи мислення і діяльності ціннісно-сміслової орієнтації, які утворюють суб'єктний базис професійної компетентності та особистісного зростання офіцера» (Осьодло, 2012: 411).

У ході дослідження ми визначили структуру міжкультурної компетентності, яка містить ряд компонентів, що визначають її зміст. МКК: особистісний, афективно-когнітивний, комунікативно-діяльнісний, які належать до змістового блоку.

Особистісний компонент відображає індивідуальні навички особистості зі збирання і оцінювання інформації, застосування знань, навичок і умінь в майбутньому, готовність долучитися до процесу міжкультурної взаємодії, вмотивованість до самореалізації, здатність до самоаналізу, саморегуляції, емпатію, мультикультуралізм, ставлення до представників інших культур, відкритість, внутрішньо особистісні комунікаційні здатності, прийняття відмінностей інших культур, поваги до інших, готовності до навчання і професійно-особистісного розвитку, мобільності, самоактуалізації. Прийняття рішень та їх усвідомлення мотиваційно впливають не тільки на навчальну діяльність, а й на правильність прийняття рішень під час міжкультурної взаємодії, можливість досягнення мети співпраці, ефективного застосування знань, що проявляється у процесі зміни мотивів відносин, ціннісних орієнтацій на особистісному рівні, у прагненні до вдосконалення, наполегливості й особистісній ефективності тощо.

Афективно-когнітивний компонент відображає особливості емоційного забарвлення перцепції та апперцепції, усвідомлення своєї ідентичності, знання, розуміння та усвідомлення культурних відмінностей, повагу до відмінностей між культурами, толерантність, схильність до рефлексії, знання відмінностей між культурами, семіотичні знання, знання своєї культури, гнучкість, усвідомлення різних контекстів прояву емоцій, морально-етичні погляди (переконання), володіння мовою, культурологічні, фахові знання, культурну обізнаність, володіння та оперування знаннями з основ міжкультурної комунікації, знання

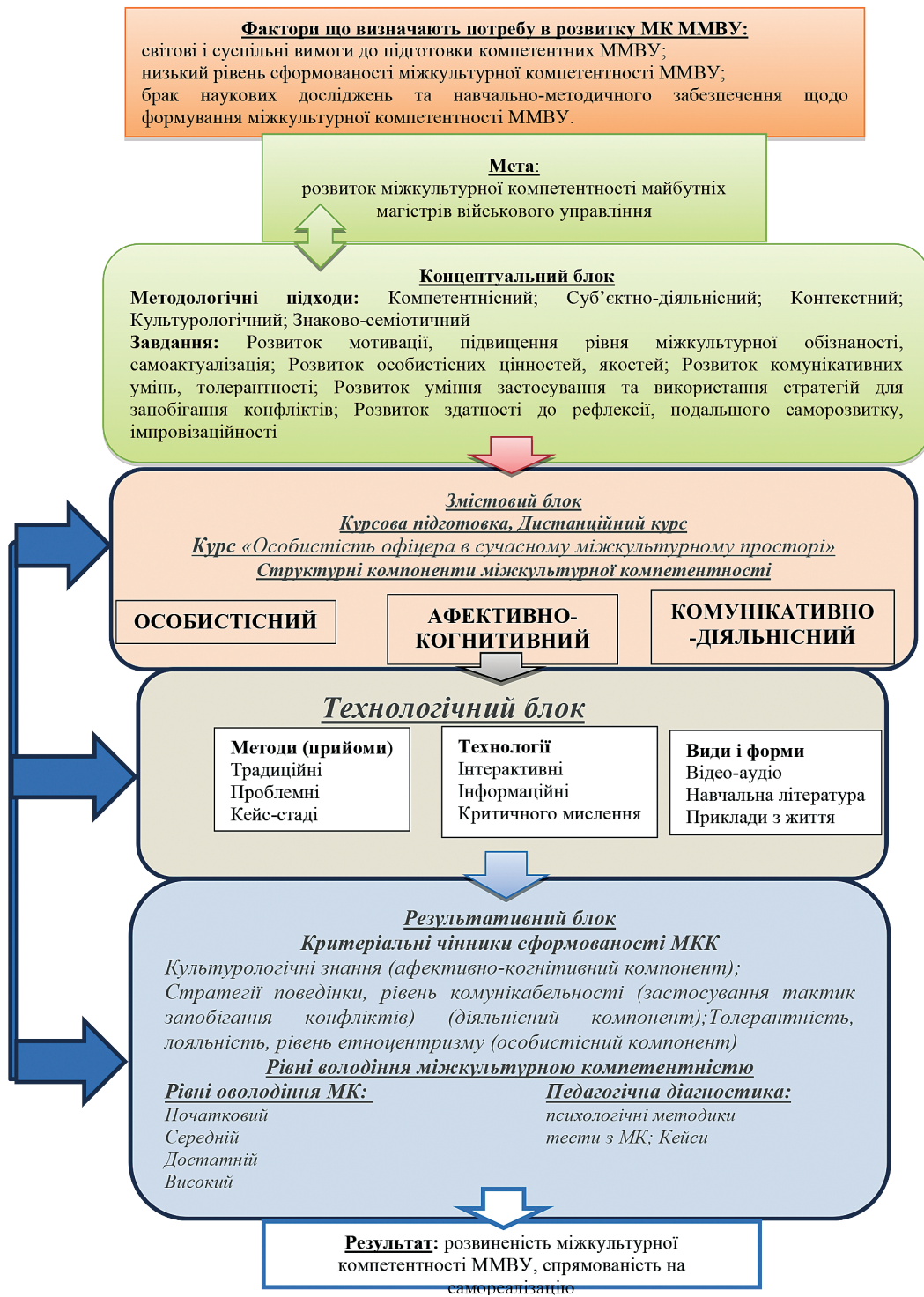

Рис. 1. Модель розвитку МК ММВУ

особливостей культури співрозмовника, обізнаність із проблемами міжкультурного спілкування (помилками, інтерпретаціями), володіння аспектами розуміння повідомлень у різних культурах, володіння міжкультурною чуттєвістю.

Комунікативно-діяльнісний компонент відображає уміння вести діалог, соціолінгвістичні уміння, соціальну ініціативність,

навички застосування мови, володіння та застосування різних комунікативних стратегій поведінки у конкретних ситуаціях, вміння слухати, аналізувати, інтерпретувати, володіння навичками уникнення та запобігання конфліктів.

Таким чином, особистісний та афективно-когнітивний компоненти поєднали ознаки теоретичного змісту професійних

та особистісних якостей, а комунікативно-діяльнісний відповідає практичному, тобто діяльнісному змісту, містить специфічні ознаки сформованості професійності та міжкультурної обізнаності, спрямованості на міжкультурну комунікацію, містить стратегічний і процесуальний сенс.

Також складовою частиною змістового блоку є спеціальний навчальний курс, спрямований на, опанування майбутніми МВУ особливостей спілкування та основ міжкультурної комунікації, розуміння і сприйняття відмінностей між культурами, бар'єрів і помилкових інтерпретацій. Курс поєднує аудиторне навчання (проблемні лекції, практичні заняття), яке ґрунтується на співпраці слухачів та викладачів, що спостерігають за прогресом у розвитку міжкультурної комунікації і забезпечують можливість зворотнього зв'язку, та дистанційну форму навчання (прослуховування теоретичної складової, виконання практичних завдань, надання відповідей на запитання тестів).

Інтерактивна взаємодія під час навчання є невід'ємною складовою частиною розвитку міжкультурної компетентності, що сприяє підвищенню мотивації майбутнього МВУ, його активній співучасті у навчальній діяльності, а також отриманню відчуття задоволення та самовдосконалення від досягнутих результатів. Вивчення курсу сприяє поглибленню знань стосовно порівняння двох культур, правильному застосуванню стратегій поведінки, важливих для швидкого орієнтування в будь-яких умовах, розгляду міжкультурних конфліктних ситуацій і тактик їх запобігання, ознайомлює із ситуаціями контактування культур, які описують міжкультурну взаємодію і види інтеракцій (необов'язково конфліктні), допомагає створити під час інтерактивного навчання, наприклад, ситуацій конфлікту, щоб зрозуміти його та обговорити про стратегії подолання проблем міжкультурної комунікації.

У процесі проходження курсу майбутні МВУ набувають здатності розуміти мислення, специфічну систему сприйняття, поведінки та цінностей представника іншої культури та готовності застосовувати здобутий досвід для інтегрування знань у власну систему орієнтування. На думку науковця О. Томаса, після проходження курсу майбутні МВУ мають здобути такі вміння: «розпізнавати норми, які регулюють соціальну ситуацію; проникати в рольові структури залежно від культури; знати про Я – концепцію певної особи; відчувати неправильну, небажану поведінку в соціальних інтеракціях; володіти інформацією про умови та вплив поведінки

партнерів – представників різних культур; застосовувати навички розпізнавання та розуміння різниці у поведінці відносно простору і часу; розуміти зв'язки між власними цілями з одного боку, і нормативною поведінкою – з іншого боку; знати відповідні норми поведінки в соціальних ситуаціях» (Thomas, 1989: 283).

Метою опанування спеціального навчального курсу «Особистість офіцера у сучасному міжкультурному просторі» є розвиток у майбутніх МВУ основних компонентів міжкультурної компетентності, а також підготовка до успішної військово-професійної діяльності в міжкультурному або полікультурному середовищі.

Змістовий блок передбачає врахування потреб, пов'язаних із системою цілей та забезпечення професійного розвитку майбутніх МВУ у процесі набуття міжкультурної компетентності. Відповідно навчальні заняття з міжкультурної комунікації мають бути спрямовані на розвиток та набуття міжкультурної компетентності майбутніх МВУ, сприяти зростанню мотивації особистості та індивідуальних можливостей, орієнтувати на самореалізацію та самовдосконалення.

Змістовий блок враховує мету освітнього процесу, вирішує завдання розвитку міжкультурної компетентності з урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх МВУ. Зміст цього блоку спрямований на виконання таких завдань: дотримання вимог нормативних документів; наголошення на значущості дисципліни (курсу) в освітньому процесі; врахування андрагогічних особливостей підготовки майбутніх МВУ, детермінованих наявністю певного досвіду, віком, ступенем розвиненості інтелектуальної, емоційної та вольової сфер, знаннями, вміннями, навичками до навчання, ставленням до нього, життєвим досвідом спілкування у міжкультурному просторі.

Інструментарій, за допомогою якого відбувається процес розвитку міжкультурної компетентності майбутнього МВУ, відображено безпосередньо у технологічному блоці: методи та прийоми викладання (традиційні, інноваційні), технології навчання (інтерактивні, інформаційні), засоби (відео, аудіо, літературні джерела), які сприяють викладанню основ міжкультурної комунікації та набуттю практичних навичок міжкультурного спілкування.

Етапи і рівні розвитку міжкультурної компетентності (складові рівнів розвитку) відображено в результативному блоці. Для визначення рівнів розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ застосовують такі критерії:

1) культурологічні та мовленнєві знання і вміння (знання мови представника іншої культури, цінностей, відмінностей від культури своєї країни, начитаність, ерудованість, допитливість, поглиблення власних культурологічних знань, вміння адекватно сприймати семіотичні значення та мовленнєві обороти іншої культури), (когнітивна складова афективно-когнітивного компоненту);

2) толерантність – відсутність упереженого ставлення, тактовність, уникнення стереотипного мислення (афективна складова афективно-когнітивного компоненту);

3) комунікабельність – уміння створювати та підтримувати атмосферу довіри, уникати конфліктів, застосовувати невербальну поведінку відповідно до культури партнера, комунікативні засоби, невербальне спілкування, готовність і бажання контактувати із представниками країн світу (особистісний компонент);

4) рефлексія – вміння усвідомлювати свою поведінку, вчинки, визнавати помилки (особистісний компонент);

5) професійна мотивація – професійні домагання, інтернальність у сфері професійних досягнень, професійні інтереси і цінності, життєві цілі (особистісний компонент);

6) імпровізаційність – здатність урахувати об'єктивні і суб'єктивні чинники, зовнішні обставини під час вибору стратегій поведінки, невимушеність, уміння застосувати наявний досвід комунікації (комунікативно-діяльнісний компонент).

Для адаптації навчального курсу до стандартів національної освіти ми визначили чотири етапи та відповідних рівнів володіння міжкультурною компетентністю. Зважаючи на те, що сучасні тенденції глобалізації суспільства зумовлюють певний рівень сформованості міжкультурної компетентності, рівень необізнаності, на якому відбувається ігнорування іншокультурних особливостей та відмежування від міжкультурної комунікації ми виключаємо з обігу. На підставі результатів анкетування вважаємо, що майбутні МВУ вже перебувають на етапі захисту або прийняття (мінімізації), тобто на початковому або середньому рівнях.

Початковому рівню міжкультурної компетентності відповідає етап захисту від культурних відмінностей: йому притаманні критичне сприйняття інших культур, зміна полюсів на «ми» – «вони», «свої» – «чужі», намагання захиститися від існуючих культурних відмінностей. Для цього етапу характерні недостатня обізнаність про основи міжкультурної комунікації, наявність міжкультурних бар'єрів, поодинокі спроби міжкультурної комунікації, схильність до прояву етноцетризму, конфліктності.

Етап (прийняття) культурних відмінностей, відповідає (середньому) рівню міжкультурної обізнаності, на якому відбувається мінімізація культурних відмінностей, визначених на етапі захисту. Цей етап характеризується помірною включеністю у процес міжкультурної комунікації, пошуком міжкультурної схожості, що сприяє розвитку толерантності, виходом з етноцентричного стану, появою інтересу, відкритості до інших культур, розуміння, що інші культури мають такі ж складні структури, як і своя, активною включеністю в інформаційний обмін у міжкультурному середовищі та вмінням налагоджувати міжкультурні зв'язки.

Достатньому рівню міжкультурної компетентності відповідає етап адаптації до культурних відмінностей. Для цього етапу характерні процеси збереження ідентичності, необхідність вирішення проблеми істинності своєї культури, можливість конструктивної комунікації в міжкультурному середовищі, здатність систематично підтримувати комунікативні зв'язки.

Оптимальному (високому) рівню міжкультурної компетентності відповідає етап інтеграції. Для цього етапу характерні інтеграція культурних відмінностей, культурна лімінальність, що передбачає побудову певних міжкультурних мостів, міжкультурного діалогу та міжкультурного посередництва. На етапі інтеграції відбувається акумуляція досвіду продуктивної взаємодії реалізуються затребуваність та самоактуалізація, критичне усвідомлення культури, вміння оцінювати світогляд, діяльність і результати діяльності, притаманні власній та чужій культурі.

Викладений опис відповідності етапів та рівнів відповідає результативному блоку авторської педагогічної моделі розвитку міжкультурної компетентності для розуміння сутності процесу розвитку досліджуваної компетентності майбутніх МВУ. У моделі використано якісні критерії (рівень культурологічних знань, толерантності, вмотивованості до самореалізації, комунікабельності, вміння запобігати конфліктам, імпровізаційність) для виявлення рівнів набуття міжкультурної компетентності майбутніми МВУ та розуміння, на якому етапі розвитку міжкультурної компетентності перебуває майбутній магістр військового управління, щоб мати змогу вдосконалити або скорегувати отриманий результат. Очікуваний результат від реалізації зазначеної моделі є досягнення достатнього рівня розвитку міжкультурної компетентності у майбутніх МВУ.

У процесі навчання особистість, що володіє міжкультурною компетентністю, набуває таких якостей:

- здатність побачити зовнішні і внутрішні відмінності у взаємовідносинах між людьми, які є представниками різних культур;
- здатність бути медіатором культур, інтерпретувати одну культуру в термінах іншої;
- спроможність критично аналізувати власну та іншу культуру;
- усвідомлення власного погляду на світ, власної ідентичності, розуміння, що мислення співрозмовника детерміновано власною культурою, світогляд і розуміння є природними, одночасно адекватно сприймати відмінності іншої культури.

Висновки

Отже, дослідження феномену міжкультурної компетентності та її концептуалізації дало змогу обґрунтувати і розробити модель розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці та дійти до таких висновків.

1. Авторська модель розвитку міжкультурної компетентності майбутніх МВУ є цілісним поєднанням концептуального, змістового, технологічного та результативного блоків, що зумовлює формування наукового завдання – розвивати і навчати майбутніх магістрів військового управління (офіцерів, курсантів) основам міжкультурної взаємодії, комунікації, формувати у них навички міжкультурного спілкування на засадах проблемно-діяльнісного, комунікативного та інтерактивного пізнання, взаємодії, що спрямовує на досягнення успіху, розвитку здатності і готовності до продуктивної участі у міжкультурному середовищі, буттю міжкультурного досвіду та самоактуалізації.

2. Для розвитку міжкультурної компетентності майбутніх магістрів військового управління у професійній підготовці необхідно створити відповідне освітнє середовище, у якому будуть поєднанні традиційні, інноваційні та інтерактивні технології в дистанційному, аудиторному і позааудиторному навчанні.

Застосування проблемного та кейс-методу як найперспективнішого напрямку розвитку творчості та імпровізованості на сьогодні є ефективним для розвитку практичної професійної спрямованості. Інтерактивний формат кейс-методу допоможе вирішити проблемне питання розвитку конкретних навичок для вдосконалення «м'яких навичок» (soft skills), розвитку яких зазвичай не приділяють уваги у вищих військових навчальних закладах, однак вони є вкрай важливими у професійній діяльності під час міжкультурної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук В.В., Моїсєєв Л.М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ : Професіонал, 2005. 240 с.
2. Кожухов К.Ю. Педагогическая модель применения дистанционных технологий в процессе формирования методической компетентности будущего учителя : на материале дисциплины «Теория и методика обучения иностранным языкам» : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Курск, 2008. 184 с.
3. Луговий В.І., Слюсаренко О.М., Таланова Ж.В. Ключові поняття сучасної педагогіки: навчальний результат, компетентність, кваліфікація. *Педагогічна і психологічна науки в Україні : зб. наук. праць у 5 т.* Київ : Педагогічна думка, 2012. Т. 1. Загальна педагогіка та філософія освіти. С. 23–38.
4. Осьодло В.І. Психологія професійного становлення офіцера : монографія. Київ : ПП «Золоті ворота», 2012. С. 406–411.
5. Пришляк О. Класифікація моделей міжкультурної компетентності у зарубіжних наукових дослідженнях. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*, 2019. № 4.
6. Сучасний словник іншомовних слів / уклад. О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2006. 789 с.
7. Скрипнікова В.О. Поняття міжкультурна компетентність: сутність та зміст. *Науковий вісник Мукачівського державного університету, серія «Педагогіка та психологія», збірник наукових праць*. 2020. № 1(11). 214 с.
8. Bennet M.J. (1986). A developmental approach to training for intercultural sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations*, 10, p. 179–196. URL : <https://www.idrinstitute.org/resources/a-developmental-approach-to-training-for-intercultural-sensitivity/> (date of access: 21.01.2021).
9. Bennet M.J. Becoming interculturally competent. The Intercultural Development Research Institute. Becoming interculturally competent. In J.S. Wurzel (Ed.) *Toward multiculturalism A reader in multicultural education*. Newton, MA Intercultural Resource Corporation, 2004. P. 2
10. King P. M., Baxter Magolda M.B. (2005). A developmental model of intercultural maturity. *Journal of College Student Development*, 46, P. 571–592.
11. Thomas Aleksander Interkulturelle Handlungstrainer in der Managerausbildung. In *Wirtschaftswissenschaftliches Studium* H.6.-Munchen, 1989 S. 281–287.

REFERENCES

1. Kovalchuk V. V. & Moisieiev L. M. (2005) *Osnovy naukovykh doslidzhen: navch. posib. 3-tie vyd., pererob. i dop. [Basics of the scientific research]*. Kyiv: *Profesional-Professional*. [in Ukrainian].
2. Kozhuhov K. Ju. (2008) *Pedagogicheskaja model' primeneniya distancionnyh tehnologij v processe formirovanija metodicheskoi kompetentnosti budushhego uchitelja: na materiale discipliny "Teorija i metodika obuchenija inostrannym jazykam"* [Pedagogical model of removal of distant technologies in the process of formation of methodical competence of a future teacher: on the maintenance of disciplines "Theory and method of

engagement in the artistic languages"]: *Candidate's thesis*. Kursk [in Russian].

3. Luhovyi V. I., Sliusarenko O. M. & Talanova Zh. V. (2012). Kliuchovi poniattia suchasnoi pedahohiky: navchalnyi rezultat, kompetentnist, kvalifikatsiia. [Key concepts of modern pedagogy: educational outcome, competence, qualification]. Pedahohichna i psykhologichna nauky v Ukraini, Kyiv: Pedahohichna dumka. Zahalna pedahohika ta filosofii osvity [Pedagogical opinion. General pedagogy and philosophy of education]1, 23–38 [in Ukrainian].

4. Osodlo V. I. (2012) Psykhologhiia profesiinoho stanovlennia ofitsera: monohrafiia [Psychology of professional formation of an officer: monograph]. Kyiv: PP «Zoloti vorota» [in Ukrainian].

5. Pryshliak O. (2019) Klasyfikatsiia modelei mizhkulturnoi kompetentnosti u zarubizhnykh naukovykh doslidzhenniakh [Classification of models of intercultural competence in foreign scientific research] / Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Pedahohika [Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Pedagogy] 4 [in Ukrainian].

6. Skopnenko O. I. & Tsymbaliuk T. V. (2006) Suchasnyi slovnyk inshomovnykh sliv [Modern dictionary of foreign words] Kyiv: Dovira [in Ukrainian].

7. Skrypnikova V. (2020) Poniattia mizhkulturna kompetentnist: sutnist ta zmist [Concept Intercultural Competence: essence and content] Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu [Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series Pedagogy Psychology] Retrieved from <https://www.idrinstitute.org/resources/a-developmental-approach-to-training-for-intercultural-sensitivity/> 1(11), 210-215[in Ukrainian].

9. Bennet M. J. (2004) Becoming intercultural competent. The Intercultural Development Research Institute. Becoming intercultural competent. In J.S. Wurzel (Ed.) Toward multiculturalism A reader in multicultural education. Newton, MA Intercultural Resource Corporation. P.2 [in English].

10. King P. M. & Baxter Magolda M.B. (2005). A developmental model of intercultural maturity. Journal of College Student Development, 46, 571-592 [in English].

11. Thomas Aleksander (1989) Interkulturelle Handlungstrainer in der Managerausbildung. In Wirtschaftswissenschaftliches Studium H.6.-Munchen 281-287 [in German].

Стаття надійшла до редакції 05.02.2021.
The article was received 05 February 2021.